Wanen als belichaamde emotie: betekenisgeving in de eerste psychose

P.J. Hamers, K.P.M. van Vlerken

Waarom dit onderzoek?

Wanen behoren tot de meest ingrijpende verschijnselen in de psychiatrie en gelden doorgaans als onwrikbare, foutieve overtuigingen. Toch hangen ze transdiagnostisch samen met vroegkinderlijke ingrijpende of traumatische ervaringen zoals pesten, misbruik en verwaarlozing. Zowel behandeling als herstel kan gebaat zijn bij aandacht voor de geleefde ervaring en levensgeschiedenis.

Onderzoeksvraag

Hoe verhouden zelfervaring en geleefde wereld zich tot elkaar bij de vorming van wanen in een eerste psychose?

Hoe werd dit onderzocht?

Voor dit kwalitatieve, idiografische onderzoek werden tien Engelssprekende volwassenen met een eerste psychotische episode die in zorg waren bij Britse vroege-interventieteams geïnterviewd.[1] De onderzoekers combineerden klinisch onderzoek met fenomenologische interviews en narratieve levensverhalen; ervaringsdeskundigen dachten mee over de opzet.

Belangrijkste resultaten

Achtervolging als waanthema kwam bij alle tien deelnemers voor, betrekking en grootheid of religie bij negen van de tien. Geen enkel thema stond op zichzelf; ze waren alle verweven met de persoonlijke verhalen van de deelnemers. De onderzoekers zagen een globale, belichaamde omslag in de ervaring van het zelf en de wereld die samenhing met terugkerende gevoelens van schaamte, angst, woede en controleverlies. De waaninhoud bleek metonymisch verankerd in het lichaam: een lichamelijk-affectieve ervaring komt te staan voor een bredere beleving van het zelf en de wereld, een gevoel van kracht wordt zo de overtuiging goddelijk te zijn. Dit kan helpen begrijpen waarom wanen zo onwrikbaar kunnen zijn: ze berusten niet op een denkfout, maar op een aanhoudend lichaamsgevoel dat tegenbewijs weerstaat.

Hoe zal dit onderzoek ons vak veranderen?

Dit onderzoek laat zien dat wanen begrepen kunnen worden als belichaamde emoties, verbonden met ervaringen uit iemands leven, en dus nooit losstaan van de sociale context waarin ze ontstaan. Dat nodigt uit tot een ongemakkelijke vraag: hoe bejegenen wij in ons vak, en in de maatschappij, mensen met wanen? Wie een patiënt uitsluitend benadert als iemand met een te corrigeren denkfout of een te beheersen dreiging, gaat mogelijk voorbij aan de betekenis van de waan en aan eerdere ervaringen van uitsluiting die daarin doorklinken.

LITERATUUR

1 Ritunnano R, Littlemore J, Nelson B, e.a. Delusion as embodied emotion: a qualitatively driven, multimethod study of first-episode psychosis in the UK. Lancet Psychiatry 2026; 13: 125-39.

AUTEURS

Pepijn Hamers
Karlijn van Vlerken
E-mail: p.j.hamers@erasmusmc.nl

de jonge psychiater

Deze rubriek komt tot stand in samenwerking met De Jonge Psychiater (www.dejongepsychiater.nl).